

В А Л Е Н Т И Н
Ч Е М Е Р И С

ОЛЬВІЯ

РОМАН

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2022

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ перший

Я БЕРЕГТИМУ ТЕБЕ ДУЖЧЕ, АНІЖ СВОГО КОНЯ!..

Цей молодий скіфський вождь — зухвалий і хвацький — так і сказав їй, загадково посміхаючись:

— Дочка грецького архонта хай не хвилюється. Клянусь бородою Папая: в степах за Борисфеном я берегтиму тебе дужче, аніж свого коня!..

Ольвія з подивом глянула на нього, стрілася віч-на-віч із ним, людоловом із диких степів. І побачила у його насмішкуватих зіницях якесь дівча — злякане, розгублене і геть беззахисне, побачила і з жахом збагнула, що то ж вона...

— Ні... ні... — квапно виставила наперед руку, наче хотіла нею захиститись від його недоброї, як їй здалося, посмішки. Та чорні хтиві очі вождя, повні блиску і ще чогось незбагненного, їй не знаного досі, нескліпливо дивились на неї. І вона опустила руку. І — дивно! — на якусь мить їй навіть здалося, що він добрий. Чи просто вона хотіла, щоб цей степовик був добрим... Але та хижувата посмішка на сухих устах! Та спружинена свавільна сила, що так і біла з нього! Той відвертий і нахабний погляд неприборканого і невтримного кочовика!

— Ти... хто?.. — для чогось запитала вона. — Людина чи...

— Ні, я — скіф! — Грався він трихвостим нагаєм, від удару якого репалась шкіра і на людині, і на тварині. — А скіфи дужчі за всіх людей. Першими це відчули на своїх шиях кіммерійці, які колись жили у цих краях. Скіфи прийшли, збороли їх і зробили їхні степи своїми. А край цей кіммерійський назвали Скіфією.

— Не хвалися, — сказала вона мружачись. — Я чула, що скіфів із Азії витіснили племена массагетів. Відходячи, скіфи

перейшли ріку Аракс, довго тікали... ну, відходили, аж доки потрапили в землю кіммерійську.

— Хто кого тіснив, нас массагети чи ми массагетів, хай про те не турбується дочка грецького архонта, — стримано відказав він, а їй стало трохи легше, що вона таки шпигнула його гординю. — Бо звідтоді, як ми прийшли сюди, у степах на схід і на захід від Борисфену, на південь і на північ, немає люду, сильнішого за нас. І доки в небі сяє Колаксай, а на землі тече Арпоксай, ми — скіфи! — володарі усіх тутешніх родів і племен. І дочка грецького архонта хай не боїться, їдучи до нас. У саїв її життя буде в повній безпеці.

А їй стало лячно.

Ой мамочко, до кого ж вона потрапила!

І від того ляку в грудях наче грудка закрижаніла. Пропало її життя! І ніхто не порятує ні силою, ні словом.

Та зусиллям волі вона зборола в собі той ляк і відверто розглядала його, так відверто, як не подобає дівчині безсоромно дивитися на чоловіка, але хай... Все одно вже... А так він хоч не буде тішитись, що вона злякалась, що душу її тіпає дрозд від одного його погляду...

Він зовсім не був схожим на тихого і сором'язливого Ясона. Нестримний і гарячий, очевидно, жорстокий, свавільний, хитрий і підступний, він наскрізь пронизував, пропікав її чорними очима. На ньому блакитна куртка, оторочена хутром соболя, гостроверхий башлик із золотим шишаком, з-під якого вибивається чорне волосся. Його кінь гризе золоті вудила. Скіфи так і називають свого всемогутнього і багатого вождя: Той, у кого золоті вудила. Або просто — Золоті Вудила.

— Спасибі, що ти хоч цінуєш мене вище за свого коня, — намагалася говорити глузливо, аби замаскувати тривожне сум'яття в своїм серці.

— Не кепкуй, гречанко, — застеріг невдоволено. — Кінь для скіфа — що крила для птаха.

— То й лети на своїх крилах! — І у відчаї запитала: — Чому ти так дивишся на мене?

А він шкірив білі міцні зуби.

— Коли я вперше побачив тебе в місті греків — а це було повесні — то сказав собі: скіфе, не лови гав! Дочка грецького архонта дуже гарна, а тому мусить належати тільки тобі!

— По якому праву?

— По праву сильного, — все ще шкірив він свої білі міцні зуби. — Тому я прийшов і взяв тебе, пташечко грецька.

— Ви, кочовики, завжди берете те, що...

— ...що нам подобається, — перебив він її насмішкуючото. — А вродливих жінок ми завжди любимо. Швидких коней, ясну зброю і гарних жінок. От що ми, скіфи, любимо.

Хвальковитість його почала її дратувати.

— Ви, кочовики, не люди, а вершники на конях, — намагалась шпигнути його, але він на знак згоди з її словами схвально і задоволено кивав головою, і шишак на його башлику спалахував проти сонця білим сяйвом. — Дикуні з околиці цивілізованого світу! — вигукувала вона не так із злості, як із відчаю, що його нічим не проймеш. — Ви чините свавілля і грабуєте всі племена у цих краях!

Він схвально кивав головою, шишак на башлику спалахував, і це її злило ще дужче.

— Вас ненавидять!..

— Дарма! Аби боялися та платили данину. Аби наша зброя була зверху. А любити нас... ну, хоча б мене, будуть інші. Наприклад, ти, пташечко грецька... Чого тіпаєшся, злючко? Твій батько віддав тебе по добрій волі, а дари мої прийняв із подякою.

— А моєї згоди ти питався?

— Ха! — Він хизувався в сідлі коня, який гриз золоті вудила. — Звикнеш! Жінка іде не за того, за кого вона хоче, а за того, за кого її віддають. Так було, і так буде. І не тільки у нас, а й у вас, греків, теж...

І то була правда.

Грецьку дівчину, яку батьки віддавали заміж, везли у нову сім'ю в гарно вбраному, завітчаному повозі. Та тільки молода переступала поріг чужого дому, як його спалювали за дверима. Спалювали на знак, що назад їй уже немає вороття, немає і не буде до скону її літ. Віднині вона переставала існувати для своїх батьків, для рідні, для всього світу білого. Бо повозка спалена за дверима, а попіл розвіяний вітром, бо у них, греків, жінка ділила із своїм чоловіком тільки постіль (щоб він мав законних дітей!), але не стіл, бо їла окремо і до гостей чоловіка ніколи не виходила. Самій же приймати гостей — зась! Будинок чужий, чоловіків, а чоловіка свого вона, як і велить звичай, називала не по імені, а паном. Бо, власне, була йому не стільки жінкою, як покірною хазяйкою і вірною

служницею водночас... Навіть у покоях не вільна ходити, де хотіла: мала для життя своє, жіноче, помешкання — гінекей. У тім гінекеї і спливали її самотні дні. А чоловік мешкав у просторім і світлім андроні. Тут приймав гостей, гучно бенкетував. Сюди вона, законна, не могла й носа поткнути. Туди, вільно і не криючись, ходила чужа, щасливіша за неї, дружину свого пана. Ходила гетера. А який чоловік не мав гетери? Що ж то за любов і утіха із законною?.. Тому для кохання й утіх чоловік знаходив собі гетеру, котра шлюб називала рабством, а перевагу віддавала вільній любові, винам та філософським розмовам...

Подумала так гірко, а вголос уперто вигукнула:

— Як би там не велося у вас і у нас, а твоєю я ніколи не буду! Чуєш, кочовику?

— Чую, не глухий. Дочка грецького архонта ще гарнішою стає, коли гнівається. А я люблю диких, необ'їжджених коней і непокірних жінок.

І тут його було зверху!

— Щоб мої очі тебе більше не бачили!

І рвучко опускає завісу в кибитці, бо не хоче бачити усмінене смагляве обличчя молодого вождя кочовиків. Воно — обличчя того степовика — вабить її, і це злить ще дужче.

— Людолов!!! — кричить вона у кибитці. — Хижак!!! Дикун!!!

А він, скачучи конем за кибиткою, вдоволено посміхається.

«Моя... Але ще брикається. Та — дарма. Коли молодого коня арканом вихоплюють з табуна, він брикається. Та як не хвицає задки, як не стає цапки, як не кусається, а таки його вкоськують, і вузду надівають, і вудила у зуби сунуть. Ха!..»

І засмагле вилицювате обличчя Тапура з чорною цупкою борідкою стає різким і свавільним.

Кінь під Тапуром грає копитом, золоті вудила гризучи. Вождь поляскує його по гарячій шиї шорсткою, загрубілою від повіддя та руків'я меча долонею. Відколи себе пам'ятає, він завжди в сідлі доброго і вірного коня, бо все життя він не просто людина, скіф, а вершник. Кінний стрілець із лука, як їх, скіфів, називають інші народи. Що ж, чоловіку, якщо він, звичайно, справжній чоловік, якщо він воїн, так і подобає бути. То жінки — лінівні й тлусті сколотки — з кибиток не

вилазять, а по землі ходять тільки на своїх двох, а місце чоловіка — сідло надійного коня. І так він за життя звикається з конем, що іноді йому здається, що кінь і він — то одне ціле, що він і народився конем та людиною водночас, що чотири сильні й невтомні ноги коня — то його сильні й невтомні ноги.

Предки Тапура походили із прадавнього і войовничого скіфського роду гіппемологів, котрі мали коні, найкращі у цих степах, і літали на них у битви, зливаючись в одне ціле, — кінь і гіппемолог. Бойовий клич у них був «арара». Тому кожний гіппемолог при народженні сина збирав увесь рід і хвалився:

— Народився ще один крикун нашого кличу!

І вождь Ор, коли народився син його Тапур, теж зібрав увесь рід гіппемологів і теж хвалився, що в нього народився ще один крикун бойового родового кличу. І всі гіппемологи, п'ючи хмільний бузат, кричали «арара!», вітаючи народження Тапура.

Вправніше за чоловіків із роду гіппемологів ніхто не міг доїти кобилиць і готувати кумис чи бузат, та ще любити жінок. А вже чорну стрілу із зміїним свистом найвлучніше посилав у землі сусідів теж гіппемолог. Від них і успадкував Тапур свій гарячий і свавільний норов. Ар-ра-ра!!!

У Тапура 25 золотих чаш, а що вже мечів у золотих піхвах, та акінаків, та повних скринь золотих бляшок! У Тапура 70 чотириколісних возів із кибитками, 45 — шестиколісних. У Тапура сім великих табунів коней, п'ять стад худоби, сім отар овець. У Тапура тисячі пастухів, рабів, слуг. Тапур збирає найбільше після владики Іданфірса військо на прудких конях. То чому ж Тапуру не бути щасливим?

Сильний Тапур, багатий і знатний у степах!

Тепер у нього і жона буде гречанка. Гарна ж, молода чужинка! Ніхто із скіфських вождів не має такої.

Кому щастить, той усе може.

— Людолов! — кричить дочка архонта в кибитці.

— Ха!.. — сміється вождь до голубого неба, до сонця. — Кричи не кричи, а все одно будеш моєю. Кричи не кричи, а поміч у цих степах нізвідки не прийде. Сказав, що берегтиму тебе дужче, аніж свого коня, то й берегтиму. І від мене, грецька пташечко, ти не втечеш — ні на коні, ні на крилах!..

ЗМІСТ

3

ЧАСТИНА ПЕРША

69

ЧАСТИНА ДРУГА

144

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

272

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

403

ЕПЛОГ

409

Примітки